

S100
0332ก
2547.

ระบบเกษตรยั่งยืน

4

การส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

จัดพิมพ์โดย	:	สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.)
สนับสนุนโดย	:	สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขแห่งชาติ (สวรส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) กระทรวงสาธารณสุข
ที่ปรึกษา	:	นายแพทย์ศิริวัฒน์ ทิพย์ธราดล
คณะผู้จัดทำ	:	นางสาวทัศนีย์ วีระกันต์ เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก
บรรณาธิการ	:	อรพรรณ ศรีสุขวัฒนา
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	:	ฐิติพร ศักดิ์ฐา
พิมพ์ครั้งที่ 1	:	สิงหาคม 2547
จำนวนพิมพ์	:	3,500 เล่ม
ออกแบบรูปเล่ม	:	อาภาพรรณ สายยศ
พิมพ์ที่	:	21 เซ็นจูรี
ISBN	:	974-9771-07-9

เอกสารประกอบเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ปี 2547
เฉพาะประเด็น “อาหารและเกษตรเพื่อสุขภาพ : ภัยคุกคามจากสารเคมี”

ห้องย่อย ที่ 4

การส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

- ที่ปรึกษา : นายแพทย์ศิริวัฒน์ ทิพย์ธราดล
- คณะผู้จัดทำ : นางสาวทัศนีย์ วีระกันต์
เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก
- บรรณาธิการ : อรพรรณ ศรีสุขวัฒนา
- ผู้ช่วยบรรณาธิการ : ฐิติพร ศัทธฐา

S 100 ๑332ก 2547.

* B K 0 0 0 0 0 0 1 6 6 5 *

การส่งเสริม ระบบเกษตรยั่งยืน เอก...

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

เลขหมู่.....
 เลขทะเบียน ๐๐๐๐๑๗๗๗.....
 :

ความนำ :

ในเวทีสมัชชาสุขภาพ ปี 2546 อาหารและเกษตรเพื่อสุขภาพ เป็นประเด็นสำคัญที่เครือข่ายสมัชชาสุขภาพให้ความสนใจ และเห็นว่า มีผลกระทบต่อสุขภาพประชาชนอย่างมาก โดยได้แบ่งเป็นห้องย่อย “เกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพ” และห้องย่อย “อาหารปลอดภัยเพื่อสุขภาพอย่างยั่งยืน” มีข้อเสนอนโยบายและยุทธศาสตร์ห้องย่อยทั้ง 2 โดยสรุป ดังนี้

ห้องย่อย “เกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพ”

1. ให้มีการกำหนดเป้าหมายการเกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพอย่างยั่งยืน โดยมีตัวชี้วัดที่ชัดเจน
2. ให้ยกเลิกการนำเข้า จำหน่ายและใช้สารเคมีทางการเกษตรที่มีพิษร้ายแรงและร้ายแรงมาก ภายในแผนฯ 9 และให้ยกเลิกการนำเข้าสารเคมีทางการเกษตร 100% ภายในแผนฯ 10
3. ให้จัดตั้งองค์กรอิสระและพัฒนาระบบเกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพและจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการพัฒนาระบบเกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพ

ห้องย่อย “อาหารปลอดภัยเพื่อสุขภาพอย่างยั่งยืน”

1. ใช้ชุมชนท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางการจัดการระบบอาหารปลอดภัย
2. สร้างการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐและชุมชนโดยให้เครือข่ายชุมชนเป็นภาคีหลักดำเนินการ
 - จัดทำแผนพัฒนาระบบอาหารชุมชน และผลักดัน ดูแลให้เกิดผลในทางปฏิบัติ
 - สร้างเครือข่ายการตรวจสอบมาตรฐานผลิตผลในท้องถิ่น
 - สร้างเครือข่ายผู้ผลิต ผู้จำหน่าย ผู้ปรุง ผู้บริโภคในชุมชน โดยจัดตลาดชุมชน

ซึ่ง สปรส. และ สวรส. ได้ประสานแจ้งข้อเสนอนโยบายและยุทธศาสตร์ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และได้ร่วมกันพัฒนาระบบราชการเพื่อผลักดันข้อเสนอสู่การปฏิบัติ เช่น พัฒนางองค์ความรู้เรื่องผลกระทบจากสารเคมีอันตรายเพื่อ

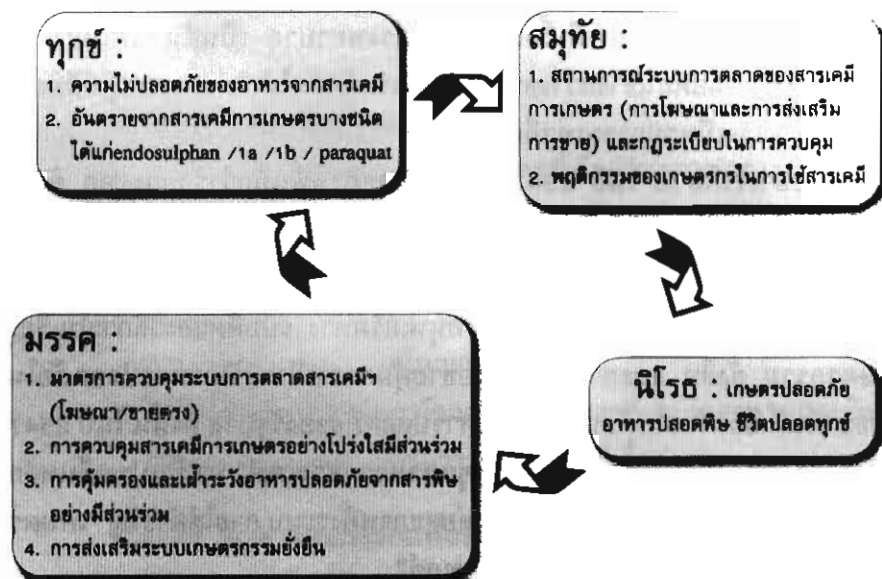
นำร่องไปสู่กระบวนการยกเลิกการนำเข้า จำหน่ายและใช้ ซึ่งในปี 2547 คณะกรรมการวัตถุอันตรายกำลังดำเนินการยกเลิกการนำเข้า จำหน่ายและใช้สารเคมีเกษตร 3 ตัว ได้แก่ เอ็นโดซัลแฟน (ยกเว้นชนิดไมโครแคปซูล) อีพีเอ็น และเมทาทิพพาราไธออน รวมทั้งดำเนินการวิจัยเรื่องการสนับสนุนความเข้มแข็งของระบบจัดการความปลอดภัยอาหารที่จังหวัดสมุทรสงคราม และการเชื่อมโยงเครือข่ายผู้ผลิตอาหารและเกษตรกรที่เอื้อสุขภาพกับโรงพยาบาล เป็นต้น แต่เนื่องจากเนื้อหาของข้อเสนอค่อนข้างกว้างขวางทำให้การผลักดันให้เกิดผลทางปฏิบัติยังไม่ประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม ในปี 2547 มีสมาชิสุขภาพพื้นที่กว่าร้อยละ 80 ยังคงเลือกประเด็น “อาหารและเกษตรเพื่อสุขภาพ” เป็นประเด็นหลักของสมาชิกระดับจังหวัด กลุ่มจังหวัด และภาค โดยเรื่องที่ถูกกล่าวถึงมาก คือ ภัยคุกคามจากสารเคมี ควบคู่ไปกับ ความพยายามในการหนุนเสริมทางระบบคิดและวิธีการในเรื่องเกษตรกรรม ชัยยืน และการสร้างเครือข่ายคุ้มครองเฝ้าระวังอาหารปลอดภัยในสมาชิพื้นที่ที่เชื่อมร้อยไปกับนโยบายอาหารปลอดภัยของรัฐบาล ดังนั้น ในปี 2547 สมาชิสุขภาพจึงหยิบยกประเด็น “ภัยคุกคามจากสารเคมี” มาเป็นประเด็นหลักที่เชื่อมร้อยกับระบบอาหารเกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพทั้งระบบ ภายใต้คำขวัญ “เกษตรปลอดภัย อาหารปลอดภัย ชีวิตปลอดภัย”

หลักของการดำเนินงานคือ ต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างสำคัญ ควบคู่ไปกับการสังเคราะห์ข้อเสนอจากสมาชิสุขภาพพื้นที่ โดยบูรณาการความร่วมมือในการวางแผนและดำเนินงานจากหน่วยงานราชการ สถาบันวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชนและเครือข่ายประชาคม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเสนอนโยบายและยุทธศาสตร์ที่จะสามารถป้องกันภัยคุกคามจากสารเคมีในอาหาร อันเป็นที่ยอมรับและสามารถนำไปผลักดันให้เกิดการปฏิบัติได้จริงโดยความร่วมมือจากหน่วยงานภาคีทุกฝ่าย เพื่อสุขภาพที่จะเกิดขึ้นต่อไปตามกลไกของ (ร่าง) พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ....

กรอบแนวคิด :

กรอบคิดเฉพาะในประเด็น “อาหารและเกษตรเพื่อสุขภาพ : ภัยคุกคามจากสารเคมี” เป็นไปตามลักษณะวงจรอริยสังขัตต์ดังแผนภาพต่อไปนี้

ในเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติวันที่ 8 กันยายน 2547 คณะทำงานจัดสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็น ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรจากหน่วยงานรัฐ สถาบันการศึกษา และผู้แทนสมัชชาสุขภาพพื้นที่ ได้จัดแบ่งห้องย่อยเพื่อระดมความเห็นจากสมาชิกสมัชชาสุขภาพไว้เป็น 4 ห้องย่อยตามมรรคทั้ง 4 ดังนี้

ห้องย่อยที่ 1 มาตรการควบคุมระบบการตลาดสารเคมี (โฆษณา/ขายตรง)

ห้องย่อยที่ 2 การควบคุมสารเคมีการเกษตรอย่างโปร่งใส มีส่วนร่วม

ห้องย่อยที่ 3 การคุ้มครองและเฝ้าระวังอาหารปลอดภัยจากสารพิษอย่างมีส่วนร่วม

ห้องย่อยที่ 4 การส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

โดยได้มีการจัดเวทีประมวลสถานการณ์ปัญหาและสังเคราะห์ข้อเสนอเบื้องต้นของแต่ละห้องย่อย และจัดทำเป็นสรุปข้อมูลเอกสารนำเข้าสู่สำหรับสมาชิกสมาชิกสุขภาพได้ใช้ในการร่วมระดมความเห็นในห้องย่อย โดยแบ่งเป็น 4 เล่มเช่นกัน ทั้งนี้ หลังจากการระดมความเห็นแล้วข้อเสนอนโยบายและยุทธศาสตร์จะถูกนำเสนอและประกาศเจตนารมณ์ร่วมในภาพรวมของ “อาหารและเกษตรเพื่อสุขภาพ” ต่อไป

การส่งเสริม ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

สภาพปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการใช้สารเคมีเกษตรมากที่สุดประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สารเคมีการเกษตรส่วนใหญ่นำเข้าจากต่างประเทศ ปริมาณการใช้สารเคมีการเกษตรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากข้อมูลของกรมวิชาการถึงสถิติการนำเข้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่เคยนำเข้าในปี พ.ศ. 2509 ปริมาณ 9,906 ตัน คิดเป็นเงิน 208.32 ล้านบาท เพิ่มขึ้นเป็น 12,777 ตัน มูลค่า 1,779 ล้านบาทในปี พ.ศ.2529 และขณะที่ในปี พ.ศ.2544 มีปริมาณการนำเข้า 60,543 ตัน คิดเป็นเงิน 8,761 ล้านบาท ซึ่งหมายความว่า ในช่วง 25 ปีของการพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมา การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นถึง 6 เท่า ในขณะที่การใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้นจาก 786,341 ตันในปี พ.ศ.2523 เป็น 3,313,313 ตัน มูลค่าการนำเข้ากว่าหมื่นล้านบาท ในปี พ.ศ.2544 นอกจากจำนวนเงินที่คนไทยต้องจ่ายสำหรับสารเคมีการเกษตรปีละประมาณ 30,000 ล้านบาทแล้ว สิ่งที่สังคมไทยต้องสูญเสียแลกกับตัวเลขการส่งออกพืชพาณิชย์คือ ปัญหาสุขภาพของเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมีการเกษตร จากสถิติของกระทรวงสาธารณสุขพบว่า เฉพาะผู้มาขอรับบริการที่สถานบริการสาธารณสุขในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2532-พ.ศ.2543 แต่ละปี มีผู้ป่วยจากการใช้สารเคมีการเกษตร

ประมาณ 3,000-5,000 คนต่อปี ซึ่งตัวเลขดังกล่าวยังน้อยกว่าความเป็นจริง เนื่องจากหลายครั้งที่แพทย์ไม่วินิจฉัยว่า เป็นการป่วยจากการได้รับสารเคมีเกษตร เพราะอาการที่เกิดขึ้นคล้ายกับอาการของโรคอื่น เช่น ปวดศีรษะ คลื่นไส้ เจ็บหน้าอก ความผิดปกติต่อระบบประสาท ระบบสืบพันธุ์ ระบบคุ้มกันโรค ระบบทางเดินอาหาร รวมไปถึงมะเร็ง แท้งลูก และทารกเสียชีวิตในครรภ์ ซึ่งการเจ็บป่วยที่อาจเกี่ยวข้องกับการใช้สารเคมีเกษตรเพิ่มสูงขึ้นมากอย่างต่อเนื่อง (รายละเอียดเพิ่มเติม ในสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, เอกสารประกอบงานสัมมนาสุขภาพ พ.ศ. 2546)

นอกจากความเจ็บป่วยที่เกษตรกรต้องเผชิญจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร ภายใต้ระบบเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวแล้ว เกษตรกรรายย่อยยังประสบความล้มเหลว ในการจัดการการเกษตรอย่างสิ้นเชิง สภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรส่วนใหญ่ เลวร้ายลง เนื่องจากรายจ่ายสำหรับการลงทุนในการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ขณะที่ราคา ผลผลิตกลับผันผวนและตกต่ำ ตัวเลขหนี้สินของครัวเรือนภาคการเกษตรทั้งที่เป็น หนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) และหนี้นอกระบบเพิ่ม สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อฐานทรัพยากร สังคม และ วัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนจำนวนมากสูญเสียสำนึกและความเชื่อมั่นต่อภูมิ ปัญญาและวัฒนธรรมของตนเอง และสูญเสียความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเกษตรที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพพื้นที่และระบบนิเวศ

ตัวแทนกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมเวทีสัมมนาสุขภาพกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน เสนอความเห็นที่ “ภาครัฐมักมุ่งเน้นให้ผลิตในเชิงปริมาณอย่างเดียว แต่กลับ ละเลยผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและการเชื่อมโยงระบบการผลิตกับระบบนิเวศ สิ่งเหล่านี้จะทำให้การฟื้นฟูสังคมและสิ่งแวดล้อมยากขึ้นไปใหญ่เพราะเราไม่ คิดถึงเรื่องอื่นใดนอกจากการเพิ่มกำไรด้วยการเพิ่มการผลิต และเพิ่มการใช้ สารเคมีในที่สุด”

ท่ามกลางปัญหาจากการพัฒนาการเกษตรดังกล่าว ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา แนวทางของระบบเกษตรกรรมยั่งยืนได้จุดประกายเพื่อเป็นทางเลือกของการ พัฒนาการเกษตรให้กับสังคมไทย โดยมีรูปธรรมความสำเร็จของเกษตรกรราย ย่อยซึ่งเป็นคนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยเกิดขึ้น และนำมาสู่ความเชื่อมั่นของภาคีต่างๆ ที่ ร่วมในกระบวนการสัมมนาสุขภาพว่า การจะสร้างเสริมสุขภาพได้นั้น สังคมไทย

จำเป็นที่จะต้องมี “ระบบเกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพ” (ปี 2546) และต้องส่งเสริมพัฒนา “ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน” (ปี 2547)

คำนิยาม

การนิยามและการให้ความหมายของระบบเกษตรกรรมยั่งยืนมีอยู่ค่อนข้างหลากหลาย สืบเนื่องจากการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนที่ผ่านมาในสังคมไทย เป็นไปในลักษณะของการสั่งสมประสบการณ์จากการปฏิบัติจริงในพื้นที่และการพัฒนาองค์ความรู้โดยกลุ่มต่างๆ เช่น

เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกได้นิยามความหมายของระบบเกษตรกรรมยั่งยืนไว้เมื่อครั้งจัดงานสมัชชาเกษตรกรรมทางเลือก ในปี 2535 ไว้ว่า “เกษตรกรรมทางเลือก” หมายถึง การผลิตทางการเกษตรและวิถีการดำเนินชีวิตของเกษตรกรที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม โดยมีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสังคมที่เป็นธรรม ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค รวมทั้งพัฒนาสถาบันทางสังคมของชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อความผาสุกและความอยู่รอดของมวลมนุษยชาติโดยรวม” (ฐิราวุฒิ, 2535)

คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณีการพัฒนาและส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืน “เกษตรกรรมยั่งยืน” หมายถึง แบบแผนของเกษตรกรรมที่รักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ ให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน ควบคู่ไปกับการรักษาระดับของการผลิตในปริมาณและคุณภาพที่พอเพียงต่อความต้องการพื้นฐานของเกษตรกรและผู้บริโภค ทั้งนี้ เพื่อความมั่นคงของเกษตรกร ชุมชน และสังคมโดยรวม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ “เกษตรกรรมยั่งยืน” หมายถึง ระบบการทำเกษตรที่ให้ความสำคัญกับระบบนิเวศ โดยจะต้องช่วยฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรในไร่นาและสิ่งแวดล้อมและลดการพึ่งพา ปัจจัยการผลิตจากภายนอกให้ได้มากที่สุด และมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และมีผลตอบแทนที่จะให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพและประกอบอาชีพการเกษตรได้อย่างยั่งยืน (จากเอกสารประกอบการจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัดเพชรบูรณ์)

เครือข่ายภาคีในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

1. เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรรมที่เอื้อต่อสุขภาพในสมัชชาสุขภาพพื้นที่

ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในสังคมเกิดจากการทำงานของกลุ่มองค์กรเกษตรกรในระดับพื้นที่หลากหลายกลุ่ม เช่น เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน กลุ่มรักษัธรรมาชาติ อ.กุดชุม จ.ยโสธร สหกรณ์แม่ทา จ.เชียงใหม่ กลุ่มออมทรัพย์ลุ่มน้ำหลังสวน อ.พะโต๊ะ จ.ชุมพร เป็นต้น รวมถึงเกษตรกรคนเล็กคนน้อยในระดับปัจเจกที่กระจายกระจายในพื้นที่ทั่วประเทศอีกด้วย

ในเวทีสมัชชาสุขภาพพื้นที่ปี 2547 ก็ได้ปรากฏรูปธรรมของกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรที่แม้จะยังไม่ถึงระดับที่จะประกาศเป็นเกษตรกรรมยั่งยืน และเกษตรอินทรีย์ได้อย่างสมบูรณ์ แต่ก็เริ่มมีกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรที่ใช้รูปแบบเกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพหลายกลุ่ม เช่น

สมัชชาสุขภาพจังหวัดเพชรบูรณ์ รวบรวมสิ่งดีดีด้านการเกษตรกรรมที่เอื้อต่อสุขภาพไว้หลากหลาย เช่น กลุ่มผักปลอดภัยจากสารพิษบ้านดงแขวน อ.ชนแดน ไร่เกษตรกรรมปลอดสารพิษ “อนันตสิน” เครือข่ายหมอดิน โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จังหวัดเพชรบูรณ์ ธนาคารหมู่บ้านโป่งบุญเจริญ กลุ่มชุมชนคนรักป่า “หนองปานา” โดยมี “สโมสรงานต้นแบบเพชรบูรณ์” ที่ร่วมประสานงานให้เครือข่ายต่างๆ ร่วมดำเนินการกับโครงการพืชผักปลอดสารพิษ ตามนโยบายการบริหารงานจังหวัดเพชรบูรณ์แบบบูรณาการเพื่อการพัฒนา สมัชชาสุขภาพจังหวัดชุมพร มีกลุ่มเกษตรกรทำสวนกล้วยหอมทุ่งควัด ตำบลละแม อำเภอละแม ขณะที่ สมัชชาสุขภาพจังหวัดพัทลุง มีฟาร์มตัวอย่างในโครงการพระราชดำริที่อำเภอบางแก้ว และแหล่งปลูกผักปลอดสารอำเภอศรีบรรพต สมัชชาสุขภาพจังหวัดตาก มีการเชื่อมโยงเกษตรปลอดสารอาหารปลอดพิษภัยครบวงจรนำร่องที่อำเภอพบพระ สมัชชาสุขภาพจังหวัดตราด มีโครงการผลไม้ปลอดสาร โครงการธนาคารปฐุวิฤกฤติอาหาร โครงการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในการดำเนินงานของกลุ่มสังจะสะสมทรัพย์หรือกลุ่มสามัคคีชีวภาพใน สมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงราย ที่ สมัชชาสุขภาพสระบุรี ก็เกิดกลุ่มปลูกพืชปลอดสารพิษที่อำเภอตอนทุตซึ่งได้ผ่านการทดลองดำเนินการกว่า 4 ปีพิสูจน์ว่าจากที่เคยใช้สารเคมีเป็นทุนเรือนแสนในการปลูกผักคะน้า ผักกาดในพื้นที่ 32 ไร่ ปัจจุบันสามารถใช้ทุนไม่ถึงแสนบาท/แม้ผลกำไรที่ได้จะเท่าเดิม แต่

สุขภาพและสิ่งแวดล้อมดีขึ้น สมัชชาสุขภาพจังหวัดน่านก็ได้มีการขยายกลุ่ม
เกษตรกรรมยั่งยืนได้ถึง 12 กลุ่มและมีการตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อผลักดัน
เกษตรกรรมธรรมชาติอย่างจริงจัง เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนซึ่งเป็นภาคีร่วมใน
สมัชชาสุขภาพจังหวัดนครสวรรค์ หรือมหาวิทยาลัยที่จังหวัดสมุทรสงครามที่ส่งเสริม
เยาวชนก็ยกเกษตรธรรมชาติมาเป็นประเด็นหลักเรื่องหนึ่ง นอกจากเรื่องพืช สมัชชา
สุขภาพจังหวัดราชบุรี ซึ่งตั้งประเด็นแผนเชิงรุกใช้วิถีธรรมชาติรับมือใช้วัดนก
สมาชิกสมัชชาได้เสนอกรณีตัวอย่างการเลี้ยงไก่ด้วยระบบจุลินทรีย์เต็มรูปแบบ ใช้
น้ำผสมอีเอ็มปรากฏว่าไก่ไม่ตายและไม่เป็นโรค เป็นต้น

นอกจากเครือข่ายเกษตรกรแล้ว ยังมีการสนับสนุนจากภาคนโยบาย เช่น
สมัชชาสุขภาพจังหวัดชัยภูมิ ผู้ว่าราชการจังหวัดได้ประกาศประเด็นเกษตร
อินทรีย์เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญของจังหวัด สมัชชาสุขภาพจังหวัดจันทบุรี
ได้เชื่อมกับผู้ว่าราชการจังหวัดทำแผนยุทธศาสตร์เกษตรเพื่อสุขภาพ 5 ปี ลดการ
ใช้สารเคมีทั้งจังหวัด

2. องค์กรส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

นอกจากกลุ่มเกษตรกรที่รวมตัวกันแล้ว การส่งเสริมและพัฒนา
เกษตรกรรมยั่งยืนที่มีการขยายตัวอย่างกว้างขวาง เกิดจากการทำงานของกลุ่ม
เครือข่ายต่างๆ ทั้งที่เป็นองค์กรเกษตรกร หน่วยงานรัฐ และองค์กรเอกชน โดยมี
เป้าหมายเพื่อให้เกษตรกรรมยั่งยืนเป็นทางออกของการพัฒนาการเกษตรของ
ประเทศ กลุ่มเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน อาทิเช่น

2.1 เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย (คร.)

เกิดจากการรวมกลุ่มของผู้สนใจปฏิบัติธรรมตั้งแต่ปี 2515 และต่อมามีการ
จัดรูปเป็นองค์กรเครือข่ายเพื่อติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิก
โดยใช้ชื่อว่า “เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย” ในปี 2544 มีพื้นที่
ดำเนินงานทั่วประเทศ

ยุทธศาสตร์การทำงาน มุ่งเน้นการพัฒนาทั้งทางด้านจิตภาพและกายภาพ
ให้สมาชิกมีการ ลด ละ เลิก อดายมุข และพัฒนาคุณธรรมที่สูงขึ้น และการส่ง

เสริมเศรษฐกิจพอเพียง สังคมพึ่งตนเอง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีกร
 ดำเนินงานใน 2 ด้าน คือ ส่วนแรก การพัฒนาการผลิต เน้นการฝึกอบรมพัฒนา
 ความรู้การผลิตทั้งด้านจิตภาพและกายภาพให้กับสมาชิกเพื่อให้สามารถพึ่งตนเอง
 ได้ ส่วนที่สอง งานการตลาดเน้นการค้าขายแบบแบ่งปัน ซื่อสัตย์ ของดีราคาถูก ส่ง
 เสริมการพัฒนาตลาดในท้องถิ่น และการพัฒนาตลาดในระดับประเทศและตลาด
 ต่างประเทศ

กิจกรรมของเครือข่ายฯ อาทิ โครงการพลังผู้ดีดินฟ้าประชาเป็นสุข เน้น
 การลด ละ เลิกอบายมุข สร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและชุมชน โครงการผู้ดีดินฟ้า
 มีการจัดอบรมให้กับบุคลากรภายในเครือข่ายเองและบุคคลภายนอกเครือข่ายที่
 สนใจ ดังนี้เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่เป้าหมายคือ เมื่อเกษตรกรสามารถพึ่งตัวเองได้
 นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง มีเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองจนเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ การดำเนิน
 ชีวิตที่ยึดแนวตามหลักธรรมของศาสนา และการมีสังคมที่ร่มเย็น
 (เรียบเรียงจาก สวรส., ทำเนียบเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน 2546 และ www.asoke.info)

2.2 เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก

เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกเป็นการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ของ
 เกษตรกร องค์กรเอกชน และนักวิชาการ ก่อตั้งขึ้นในปี 2532 มีฐานะเป็นเวทีให้
 กับบุคคลที่มีความสนใจได้มาแลกเปลี่ยนและทำงานร่วมกัน มีพื้นที่การทำงานทั่ว
 ประเทศ ประกอบไปด้วย เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกส่วนกลาง เครือข่าย
 เกษตรกรรมทางเลือก 4 ภาคคือ ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ มี
 การทำงานทั้งในระดับเครือข่าย ระดับองค์กรสนับสนุน และระดับองค์กรพื้นที่

เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกมีเป้าหมายสำคัญในการส่งเสริมและ
 พัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนทั้งในด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด
 สร้างและสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านเพื่อการพึ่งตนเอง การ
 พัฒนาระบบการเรียนรู้ของเกษตรกร และการสร้างองค์ความรู้ของระบบ
 เกษตรกรรมยั่งยืน ในด้านนโยบายมีการผลักดันนโยบายที่เอื้อต่อระบบ
 เกษตรกรรมยั่งยืน ติดตาม เฝ้าระวัง และยับยั้งนโยบายที่คุกคามต่อเกษตรกร
 และการพัฒนาการเกษตร รวมถึงการประสานภาคีต่างๆ เพื่อนำไปสู่การหยุด

และเลิกระบบเกษตรกรรมเคมี และการรณรงค์กับผู้บริโภคเพื่อพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนร่วมกัน

2.3 สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง (สภพ.)

สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มีความรู้และความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งตนเองด้วยการนำเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาไทยมาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การดำเนินงานมุ่งสร้างพันธมิตรกับกลุ่มเครือข่ายองค์กรต่างๆ ที่มีวัตถุประสงค์สนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีการผลักดันและจัดระบบการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเข้ามาพัฒนาและกำหนดมาตรฐานปัจจัยการผลิตชีวภาพและผลผลิตเกษตรกรรมไร้สารพิษ การถ่ายทอดความรู้เฉพาะด้านที่มีอยู่ไปปฏิบัติในพื้นที่จริงเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร อาทิ ความรู้เรื่องพืช สัตว์และประมง รวมทั้งเรื่องสารพิษตกค้างในสิ่งแวดล้อม มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในภูมิภาคต่างๆโดยมีวิทยากรและเครือข่ายวิทยากรเป็นผู้ให้ความรู้ ทั้งนี้คาดว่าจะ จะทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายพึ่งตนเองโดยการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตทางการเกษตรตามวิถีไท และภูมิปัญญาไทย จำนวน 500,000 ครั้งเรือนภายในปี 2549 สามารถสร้างมาตรฐานปัจจัยการผลิตและผลผลิตการเกษตรให้เกิดขึ้นทุกระดับจากระดับชาวบ้านถึงระดับชาติในปี 2547 ระดับนานาชาติในปี 2549 และสามารถยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นขั้นก้าวหน้าเพื่อเป็นผู้นำในการผลิตอาหารอินทรีย์ของภูมิภาคให้เกิดขึ้นแบบให้ได้ภาคละ 1 แห่ง ภายใน 5 ปี

(เรียบเรียงจาก สวรส., ทำเนียบเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน 2546)

2.4 สถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบทจำเนียร สาระนาค (สจส.)
มูลนิธิอาจารย์จำเนียร สาระนาค, ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

สถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบทจำเนียร สารนาค (สจส.) ก่อตั้งโดยมูลนิธิอาจารย์จำเนียร สารนาค เมื่อปี 2536 อยู่ภายใต้การสนับสนุนของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท ยกย่องฐานะและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้น โดยการสนับสนุนให้ชุมชนเกิดการพัฒนาเพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

การดำเนินงานมุ่งสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ลูกค้ำให้ดีขึ้น เพื่อให้เป็นศูนย์การเรียนรู้และขยายผลให้กับสมาชิกรายอื่นๆ ต่อไป

แผนการดำเนินงานในช่วงปี 2546-2547 มุ่งขยายองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติให้ครอบคลุมกลุ่มลูกค้ำที่ขอความช่วยเหลือเพื่อออกจากโครงการพักชำระหนี้ได้ทุกราย โดยผ่านกระบวนการสร้างความร่วมมือร่วมใจของพนักงาน ธ.ก.ส. และใช้รากฐานจากการเรียนรู้ร่วมกันนี้ช่วยผลักดันให้ ธ.ก.ส. มุ่งสู่การเป็นธนาคารพัฒนาชนบทชั้นนำต่อไป

(เรียบเรียงจาก สวรส., ทำเนียบเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน 2546 และ www.baac.or.th)

2.5 มูลนิธิสิทธิกรรมธรรมชาติ

มูลนิธิสิทธิกรรมธรรมชาติมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตอาหารไร้สารพิษ ปราศจากสารเคมี ให้การสนับสนุนการฝึกอบรม คั้นคว่ำ ศึกษาวิจัย พัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อการถนอม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การปลูกสัตว์ การพลังงาน การแพทย์ และอื่นๆ โดยเน้นภูมิปัญญาตะวันออก และสนับสนุนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เกิดการพึ่งพาอาศัยกันและการพึ่งพิงกันอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ตามแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงตามทฤษฎีใหม่ ดำเนินงานโดยการเผยแพร่ความรู้ด้านการเกษตรทั้งในรูปแบบของการเผยแพร่เอกสารและการอบรมสัมมนาให้กับเกษตรกร ข้าราชการ นิสิตนักศึกษา พนักงานของรัฐ และประชาชนทั่วไป

(เรียบเรียงจาก สวรส., ทำเนียบเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน 2546)

ช่องทางนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในปัจจุบัน

จากความสำเร็จของระบบเกษตรกรรมยั่งยืนที่สร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของเกษตรกร การสร้างอาหารที่ปลอดภัยและมีคุณภาพให้กับผู้บริโภค การสร้างรายได้จากการส่งออกผลผลิตอินทรีย์ รวมถึงการรักษาและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ประกอบกับการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางนโยบายของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนด้านเกษตรกรรมยั่งยืน ส่งผลให้นโยบายของรัฐบาลไทย และงานของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมีการปรับเปลี่ยนให้เอื้อต่อระบบเกษตรกรรมยั่งยืนมากขึ้น ปัจจุบันมีนโยบายและแผนงานสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนที่สำคัญได้แก่

1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และ 9

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้บรรจุแนวทางการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนไว้อย่างชัดเจนว่า “ขยายพื้นที่ ปรับโครงสร้างการเกษตรแบบยั่งยืน โดยให้มีพื้นที่ไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 20 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งประเทศ หรือประมาณ 25 ล้านไร่” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2539, น.77)

นโยบายการส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืนยังดำเนินการอย่างต่อเนื่องในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 โดยกำหนดไว้ในส่วนของยุทธศาสตร์การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ กล่าวคือ

- ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน โดยให้เกษตรกรเรียนรู้จากประสบการณ์ของเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในหลายรูปแบบ

- ขยายการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อสร้างคุณภาพของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และเสริมสร้างขีดความสามารถของการเพิ่มผลผลิต เพื่อให้การเกษตรแบบยั่งยืนอยู่รอดได้ในเชิงพาณิชย์ โดยให้มีการจำแนกประเภทกิจกรรมทางการเกษตรแบบยั่งยืนที่มีโอกาสในการพัฒนาสูง ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และช่องทางการตลาดที่แตกต่างกัน

2. นโยบายรัฐบาล

นโยบายของรัฐบาลชุดปัจจุบันที่มี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ระบุดึงการส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืนไว้อย่างชัดเจนในการแถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544 ความว่า “ส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสาน เกษตรทางเลือก และเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกร” และ “ผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์” โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการกำหนดว่า ในปี พ.ศ. 2547 นี้จะดำเนินยุทธศาสตร์ผลักดันให้ประเทศไทยเป็น “ครัวของโลก” ซึ่งหมายถึงการผลิตสินค้าการเกษตรที่ปลอดภัยจากสารเคมี รวมทั้งดำเนินนโยบายอาหารปลอดภัย

3. ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน

เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ภายใต้การดำเนินงานของศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศตจ.) มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้อยู่ดีมีสุข โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางหลักในการแก้ไขปัญหาความยากจน

ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานประกอบด้วย การดำเนินการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนโดยเฉพาะปัญหาหนี้สินทั้งในและนอกระบบ ปัญหาเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติที่ทำกิน น้ำ ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพและการมีงานทำ แก้ไขปัญหาโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การศึกษา กฎหมายระเบียบ และการปฏิบัติต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน เน้นการสร้างเสริมนโยบายเศรษฐกิจมหภาคที่เอื้ออำนวยต่อการแก้ไขปัญหา พร้อมกับสร้างระบบคุ้มครองและประกันทางสังคมเพื่อส่งเสริมคนยากจนและผู้ด้อยโอกาส

การดำเนินการในช่วงแรกคือ การลงทะเบียนปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการของประชาชน โดยแบ่งปัญหาเป็น 8 ด้านคือ

- ปัญหาที่ดินทำกิน จำนวน 4,133,794 ปัญหา
- ปัญหาคนเร่ร่อน จำนวน 5,944 ปัญหา
- ปัญหาผู้ประกอบอาชีพผิดกฎหมาย จำนวน 6,405 ปัญหา

- ปัญหาการให้ความช่วยเหลือนักเรียน/นักศึกษาให้มีรายได้จากอาชีพที่เหมาะสม จำนวน 277,383 ปัญหา
- ปัญหาการถูกหลอกลวง จำนวน 86,100 ปัญหา
- ปัญหาหนี้สินภาคประชาชน จำนวน 5,091,473 ปัญหา
- ปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจน จำนวน 1,994,717 ปัญหา
- ปัญหาอื่นๆ จำนวน 1,389,431 ปัญหา

Road map การต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน กำหนดไว้ใน 3 ระยะ คือ ระยะที่หนึ่ง (พ.ศ. 2547) การบูรณาการแนวคิด จัดทะเบียน สำรวจ ตรวจสอบ วิเคราะห์ปัญหา และแก้ไขปัญหาที่เร่งด่วน

ระยะที่สอง (พ.ศ. 2548-2549) ขยายผลการดำเนินงาน

ระยะที่สาม (พ.ศ. 2550-2551) สร้างความยั่งยืนในการแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ศตจ. ได้แบ่งภารกิจสำคัญที่จะต้องดำเนินการ เป็น 5 ส่วนคือ

1. การส่งเสริมอาชีพและการมีงานทำ มีรองนายกรัฐมนตรี นายจาตุรนต์ ฉายแสง เป็นประธานคณะอนุกรรมการ และปลัดกระทรวงแรงงานเป็นอนุกรรมการและเลขาธิการ

2. การจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ ที่ทำกิน น้ำ และที่อยู่อาศัยมีรองนายกรัฐมนตรี พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นประธานคณะอนุกรรมการ และปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นอนุกรรมการและเลขาธิการ

3. การแก้ไขปัญหาหนี้สินของประชาชน มีรองนายกรัฐมนตรี นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ เป็นประธานคณะอนุกรรมการ และปลัดกระทรวงการคลังเป็นอนุกรรมการและเลขาธิการ

4. การส่งเสริมให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน มี นพ.ประเวศ วะสี เป็นประธานคณะอนุกรรมการ

5. การปรับปรุงแก้ปัญหาโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การศึกษา กฎหมายระเบียบและการปฏิบัติต่างๆ ให้เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน มีรองนายกรัฐมนตรี นายโภคิน พลกุล เป็นประธานคณะอนุกรรมการ

งบประมาณการแก้ไขปัญหาคความยากจนปี 2547 มีจำนวนทั้งสิ้น 18,163,780,000 บาท (เรียบเรียงจาก www.thairakthai.or.th สรุปผลการประชุม คณะรัฐมนตรี 24 มกราคม 2547 และ 17 กุมภาพันธ์ 2547)

ข้อมูลปัญหาเชิงรูปธรรมในพื้นที่จากการสำรวจเกษตรกร 2,932 รายของ สมัชชาสุขภาพจังหวัดนครสวรรค์พบว่า มีชาวนาเพียงร้อยละ 26.6 ที่มีเงินลงทุนด้วยตนเอง ขณะที่ส่วนใหญ่ร้อยละ 56.2 ต้องกู้เงินลงทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ร้อยละ 44.6 กู้กองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาท กู้สหกรณ์การเกษตรร้อยละ 13 และกู้เงินนอกระบบจากเจ้าแม่/นายทุนร้อยละ 10.2

ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

แม้การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนจะมีการดำเนินการมาเกือบ 20 ปีแล้ว มีองค์กรหลากหลายที่ให้ความสนใจอย่างจริงจังในการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน รวมถึงมีรูปธรรมความสำเร็จของระบบเกษตรกรรมยั่งยืนกระจายอยู่ทั่วประเทศ เริ่มมีปรากฏการณ์ของการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อร่วมกันพัฒนาจากเกษตรกรที่ทำร้ายธรรมชาติไปสู่เกษตรยั่งยืน เช่นในเวทีสมัชชาพื้นที่และเครือข่ายอื่นๆ แต่ทว่า เมื่อเปรียบเทียบพื้นที่และจำนวนเกษตรกรระหว่างผู้ทำเกษตรกรรมยั่งยืนกับผู้ที่ยังทำเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวใช้สารเคมีกลับพบว่าเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นเพียงจุดเล็กๆ บางบางที่กระจัดกระจายในแผนที่ประเทศไทย เช่น แม้ที่อำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรีจะมีกลุ่มปลูกพืชปลอดสาร แต่ที่อำเภอพระบาทอำเภอเฉลิมพระเกียรติในจังหวัดเดียวกันก็ยังมีการใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น

จากเอกสารร่างนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนการพัฒนาและส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2546-2549) ที่จัดทำขึ้นโดยคณะทำงานที่เป็นตัวแทนทั้งจากภาครัฐ นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน ด้วยการจัดประชุมร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับภาคทุกภาคและระดับประเทศในช่วงเดือนสิงหาคม 2544 ถึงเดือนเมษายน 2545 คณะทำงานได้ระบุถึงปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนที่สำคัญ โดยแบ่งเป็น 5 หมวดใหญ่ๆ คือ

1. การส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน มีปัญหาอุปสรรคสำคัญคือ

- ขาดการมีส่วนร่วมขององค์กรเกษตรกรในทุกกระดับ
 - ขาดการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการบริหารจัดการ
 - ขาดการกำหนดนโยบายและการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและระหว่างหน่วยงานราชการกับภาคประชาชน
 - การส่งเสริมของรัฐที่ผ่านมาเน้นงานเทคนิคมากกว่าการส่งเสริมอย่างเป็นกระบวนการ และขาดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม
 - นโยบายหลักในการพัฒนาการเกษตรยังคงมุ่งเน้นการผลิตเพื่อการส่งออกและการใช้สารเคมีทางการเกษตรซึ่ง สวนทางและเป็นอุปสรรคต่อระบบเกษตรกรรมยั่งยืน
 - ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าแท้จริงของระบบเกษตรกรรมยั่งยืน
 - ขาดกระบวนการเรียนรู้ด้านระบบเกษตรกรรมยั่งยืน
 - องค์กรความรู้ยังไม่เพียงพอ
2. การตลาดและมาตรฐานเกษตรกรรมยั่งยืน มีปัญหาอุปสรรคสำคัญ

คือ

- ผลผลิตจากระบบเกษตรกรรมยั่งยืนที่มีอยู่ในปัจจุบันมีปริมาณน้อยไม่สม่ำเสมอ
- ผู้บริโภคยังไม่รู้จักและไม่เข้าใจสินค้าจากระบบเกษตรกรรมยั่งยืนและมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
- ผู้ดำเนินการด้านการตลาดขาดทักษะในการบริหารจัดการและการตลาด
- ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐอย่างจริงจัง

3. การพัฒนาบุคลากรและหลักสูตร มีปัญหาอุปสรรคสำคัญ คือ

- การเรียนการสอนสายการเกษตรมีแต่การเกษตรเชิงเดี่ยวที่ใช้สารเคมี
- ไม่มีการพัฒนาหลักสูตรระบบเกษตรกรรมยั่งยืนและบรรจุในการเรียนการสอนอย่างจริงจัง

- ระบบการเรียนการสอนเป็นแบบแยกส่วน แต่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นสหสาขาวิชา

4. **ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยพื้นฐานการผลิต** มีปัญหาอุปสรรคสำคัญ คือ

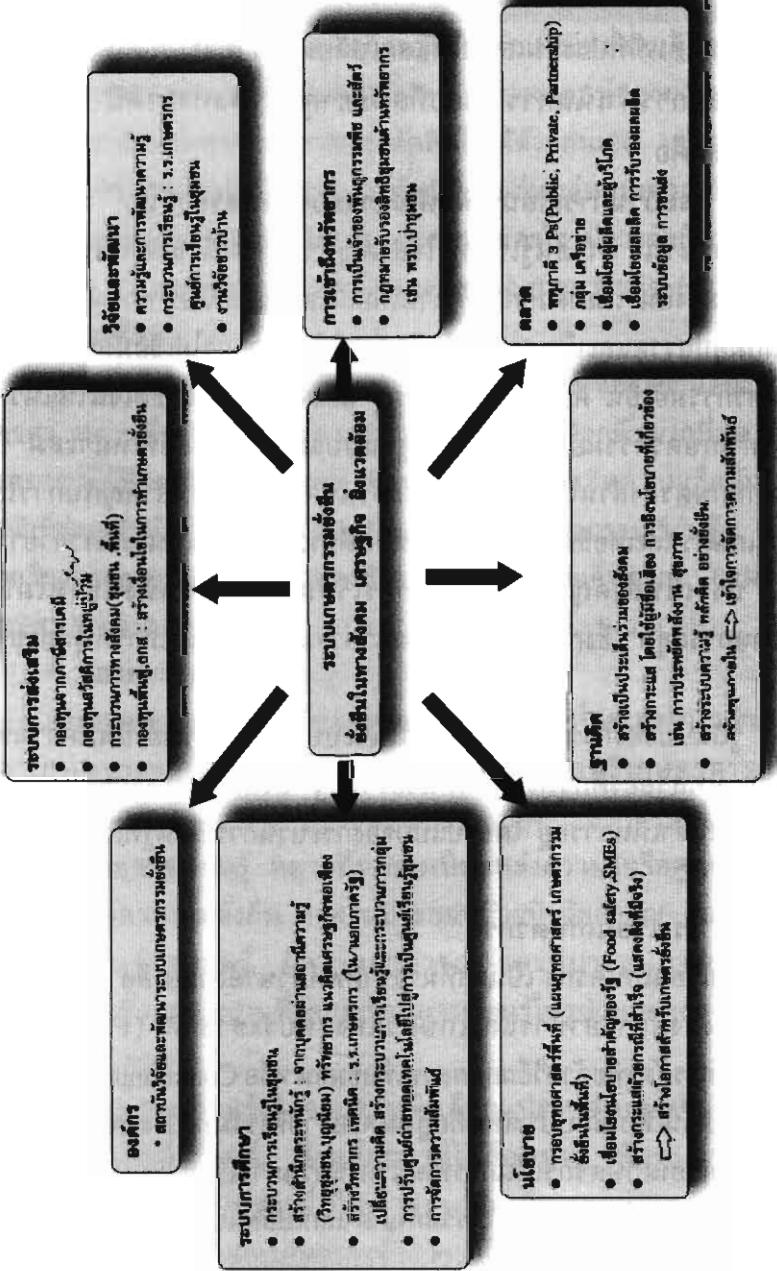
- ชุมชนขาดสิทธิและถูกละเมิดสิทธิในการจัดการทรัพยากรของชุมชน

5. **องค์กรและงบประมาณ** มีปัญหาอุปสรรคสำคัญ คือ

- ขาดองค์กรและกลไกในการประสานนโยบายเกษตรกรรมยั่งยืน
- ขาดการประสานงานในการปฏิบัติเพื่อขยายผลในระดับพื้นที่
- ระบบงบประมาณเป็นอุปสรรคต่อการจัดสรรและการกระจายอำนาจให้กับองค์กรเกษตรกร

ประเด็นข้อเสนอเพื่อนำไปสู่การส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืน จากเวทีสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัด กลุ่มจังหวัดและเวทีสังเคราะห์ข้อเสนอเบื้องต้น

จากข้อเสนอจากเวทีสมัชชาสุขภาพพื้นที่ในปี 2547 และเวทีสังเคราะห์ประเด็นซึ่งได้รวบรวมความก้าวหน้าจากการศึกษากระบวนการที่จะพัฒนาระบบเกษตรยั่งยืน ซึ่งสืบเนื่องมาจากข้อเสนอในเวทีสมัชชาสุขภาพห้องเกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพในปี 2546 สามารถสรุปประมวลเป็นข้อเสนอที่จะนำไปสู่หนทางการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนที่เป็นจริง โดยสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้คือ

ประเด็นแลกเปลี่ยนในเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ

ประเด็นที่ที่ประชุมเสนอให้แลกเปลี่ยนในรายละเอียดเพื่อหาอุปสรรคของกระบวนการดำเนินการ ในเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติปี 2547 มี 3 ประเด็นหลักคือ

1. กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบเกษตรยั่งยืน

กระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน เนื่องด้วยการทำงานเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนนั้น มักมีอุปสรรคและเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรไม่เชื่อมั่นที่จะเข้าสู่การทำเกษตรกรรมยั่งยืน คือ การขาดความรู้ และความเข้าใจที่ชัดเจนในแนวความคิดการทำเกษตรกรรมยั่งยืน วิธีการ รูปแบบและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งสืบเนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ถูกสร้างกระบวนการทัศนคติให้ความสำคัญกับการใช้สารเคมีการเกษตรและเคยชินกับการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อขายมาเป็นระยะเวลายาวนาน

ประเด็นสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ประการหนึ่งที่ขาดไม่ได้คือ “กระบวนการกลุ่ม” ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ร่วมกันและการหนุนช่วยซึ่งกันและกัน

รูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนมีความหลากหลายและมีหลายองค์กรทั้งที่เป็นหน่วยงานรัฐ องค์กรเกษตรกร และองค์กรพัฒนาเอกชนดำเนินการอยู่ โดยรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นแบบอย่างที่น่าสนใจคือ

● โรงเรียนเกษตรกร

โรงเรียนเกษตรกร เป็นคำที่มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษ คือ Farmer Field School ซึ่งองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ภายใต้โครงการจัดการศัตรูพืชด้วยวิธีผสมผสานเพื่อชุมชน หรือ Community IPM in Asia เป็นผู้กำหนดขึ้นเพื่อใช้กับประเทศที่อยู่ในเครือข่ายซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย

โรงเรียนเกษตรกรเป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่นำมาใช้ในการส่งเสริมให้เกษตรกรได้ร่วมกันคิด แลกเปลี่ยนประสบการณ์ แก้ไขปัญหา และสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองในกระบวนการผลิตได้ทุกขั้นตอน วิธีการถ่ายทอดความรู้สู่เกษตรกรตามแนวทางนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับ

กิจกรรมปลูกพืชทุกชนิด รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ด้วย โดยมีหลักการสำคัญ คือ เกษตรกรหรือผู้เรียนจำเป็นต้องร่วมเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดฤดูการเพาะปลูก หรือตลอดกระบวนการของกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งประโยชน์ของการเรียนรู้ตามกระบวนการจะช่วยให้เกษตรกรสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง

แนวทางในการดำเนินการ จะดำเนินงานกับกลุ่มเกษตรกรที่มีกิจกรรมเดียวกัน กลุ่มละประมาณ 20-30 คน มีความสมัครใจ มีการจัดกิจกรรมเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตามระยะการเจริญเติบโตของพืชตลอดฤดูการผลิต (จำนวนครั้งขึ้นอยู่กับชนิดของพืช)

ประเด็นในการเรียนรู้ ต้องสอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของเกษตรกร สถานที่สำหรับเรียนรู้ควรจะอยู่ใกล้กับแปลงปลูกพืชมากที่สุด ต้องจัดให้เกษตรกรได้มีการศึกษา ทดลอง พิสูจน์ทราบเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น และมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นวิทยากรที่เลี้ยง (Facilitator) ในกิจกรรมเรียนรู้ (เรียบเรียงจากสถาบันส่งเสริมเกษตรชีวภาพและโรงเรียนเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร www.doae.go.th)

● **อาศรมการเรียนรู้**

เป็นกระบวนการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่ดำเนินการโดยโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรรายย่อย มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย)

อาศรมการเรียนรู้ หมายถึง การเป็นแหล่งความรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ เรื่องระบบเกษตรกรรมยั่งยืน อาศรมประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ คือ เกษตรกรต้นแบบซึ่งเป็นผู้มีความรู้ มีความสามารถ และมีประสบการณ์ในการทำเกษตรกรรมยั่งยืน และสถานที่จัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ เช่น อาคาร ศาลา ไร่ ไร่ไม้ ฯลฯ

อาศรมการเรียนรู้เกิดจากการคัดเลือกแปลงของเกษตรกรสมาชิกในแต่ละพื้นที่ของภูมิภาค ซึ่งหลักการคัดเลือกนั้น พิจารณาจากแปลงเกษตรกรรมยั่งยืนที่เกษตรกรที่เป็นเจ้าของแปลงมีคุณสมบัติเหมาะสมในการเป็นต้นแบบให้แก่สมาชิก และเกษตรกรทั่วไป รวมถึงเป็นที่ยอมรับทั้งในด้านแนวคิด อุดมการณ์ หรือเทคโนโลยีเกษตรกรรมยั่งยืน อาศรมแต่ละพื้นที่จึงมีองค์ความรู้

และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ และหลักสูตรการเรียนรู้อันแตกต่างกันไปตามความสามารถและความถนัดของเกษตรกรต้นแบบผู้เป็นเจ้าของอาศรมการเรียนรู้อัน

ในเวทีสมัชชาสุขภาพหลายจังหวัดได้มีข้อเสนอที่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ เช่น กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้ตั้งศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยกลุ่มเกษตรกรจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเสนอให้จัดอบรมเยาวชนในด้านเกษตรชีวภาพ จังหวัดเชียงใหม่เสนอหลักสูตรระบบนิเวศในนาข้าวและแปลงผักเช่นที่ดำเนินการประสบผลสำเร็จที่โรงเรียนบ้านป่าถ่อน อำเภอแม่สรวย กลุ่มจังหวัดเหนือบนเสนอให้สร้างฟาร์มต้นแบบ ไร่นาสีผสมเกษตรอินทรีย์ ส่งเสริมสื่อเรื่องเกษตรเพื่อสุขภาพ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างจังหวัด สนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นด้านเกษตรและพัฒนาเครือข่ายสารสนเทศด้านเกษตรอินทรีย์ จังหวัดลำพูนเสนอให้ภาครัฐระดับอำเภอ ตำบลสนับสนุนความรู้แก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านวิชาการเกษตร การจัดการตลาดและศูนย์การเรียนรู้ ขณะที่จังหวัดสระบุรีมีรูปธรรมความสำเร็จของการรวมตัวศึกษาเรียนรู้ของชาวบ้านในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์โดยเกษตรกรจังหวัดและอำเภอให้การสนับสนุน และมีโรงเรียนเกษตรกรทำแปลงสาธิตศึกษากันก่อน

ประเด็นหลักในเรื่องนี้ที่ควรพิจารณาคือ จะมีกระบวนการอย่างไรทั้งในระดับชาติ ระดับพื้นที่ ในและนอกระบบการศึกษาที่จะสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมระบบเกษตรยั่งยืนทั้งในเกษตรกรรุ่นปัจจุบันและเกษตรกรรุ่นต่อไป

2. การมีกลไกส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนระดับชาติที่มีประสิทธิภาพ

ปัญหาอุปสรรคประการสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในระดับชาติคือ ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นนโยบายและกระบวนการทำงานที่ข้องเกี่ยวกับหลายกระทรวงมากกว่าขอบเขตอำนาจหน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยปัจจุบันมีการตั้งกองเทคโนโลยีนโยบายการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืนขึ้นมาเป็นองค์การรัฐที่รับผิดชอบ แต่ก็ยังมีหน่วยงานภาครัฐที่ดำเนินงานเกี่ยวข้องด้านเกษตรกรรมยั่งยืนอีกหลายองค์การเช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและ

อาหารแห่งชาติ แต่ละองค์กรต่างมีการจัดลำดับความสำคัญของงาน พื้นที่และเวลาแตกต่างกันไป รวมทั้งยังมีปัญหาความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนที่ไม่ตรงกัน ชาติการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องและครบถ้วน ผนวกกับมือองค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายเกษตรกรที่ร่วมอยู่ในกระบวนการเกษตรกรรมยั่งยืน ที่มีหลักคิด วิธีการที่แตกต่างกันอีกจำนวนมาก ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการประสานงานที่ทำหน้าที่เจ้าภาพหลักในระดับชาติเพื่อรับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างจริงจัง ซึ่งงานวิจัยของบัณฑิตุรีย์ เศรษฐศิริโรตม์ จากโครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร โดยทุนสนับสนุนจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์พบว่า กลไกดังกล่าวควรมีลักษณะการดำเนินงาน ดังนี้

- มีความเป็นอิสระ มีความคล่องตัวสามารถดำเนินงานประสานระหว่างกระทรวงและหน่วยงานอื่นๆ ได้
- ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา และการสร้างสมองค์ความรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนานโยบายที่มีประสิทธิภาพและบรรลุประสิทธิผล
- เป็นองค์กรสนับสนุนมากกว่าการเป็นองค์กรปฏิบัติการ เพื่อให้องค์กรปฏิบัติการที่มีอยู่มีความเข้มแข็ง และมีการทำงานที่เชื่อมโยงกันมากขึ้น
- เสริมสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจกับสาธารณะและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- บริหารและจัดการกองทุนที่สนับสนุนและพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในทุกระดับโดยที่มาของกองทุนควรมาจากภาษีสารเคมีการเกษตร และการจัดสรรงบประมาณประจำปีจากรัฐ ซึ่งสมัชชาสุขภาพพื้นที่ภาคเหนือมีข้อเสนอว่า ควรมีกองทุนวิจัยทดลองการปลูกพืชผักปลอดสารพิษในเชิงเศรษฐกิจ หรือพาณิชย์

ประเด็นควรพิจารณาคือ กลไกส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนระดับชาติที่มีประสิทธิภาพเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้เป็นจริงอย่างไร

3. กลไกในการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนระดับพื้นที่

ข้อเสนอต่อกลไกที่เป็นเจ้าภาพในการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในระดับพื้นที่ประกอบด้วย 4 ส่วนสำคัญคือ

1. ประกาศยุทธศาสตร์ระดับพื้นที่ (จังหวัด อำเภอ ตำบล)

ข้อเสนอจากสมัชชาสุขภาพพื้นที่เสนอให้มีการกำหนดยุทธศาสตร์เกษตรยั่งยืน หรือยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์ระดับจังหวัด เพื่อเป็นแนวนโยบายหลักที่จะช่วยให้การประสานงานและส่งเสริมระบบเกษตรยั่งยืนที่มีเป้าหมาย มีผู้เกี่ยวข้อง สนับสนุน มีงบประมาณอย่างแท้จริง ดังตัวอย่างความสำเร็จของยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์ที่จังหวัดสุรินทร์ สมัชชาพื้นที่เช่นที่กลุ่มจังหวัดเจ้าพระยา-ป่าสัก เสนอให้รัฐบาลซึ่งเป็นต้นน้ำประกาศสนับสนุนการทำเกษตรแบบอินทรีย์อย่างจริงจังโดยชี้ให้เห็นว่า “เกษตรอินทรีย์” เป็นทางรอดของเกษตรกรที่ทำได้จริงเพื่อให้เกิดการรองรับในระดับพื้นที่ต่อไป สมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงใหม่ เสนอให้ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดประกาศให้เชียงใหม่เป็นจังหวัดเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลายไม่ใช่เกษตรเชิงเดี่ยว และจัดสรรงบประมาณร้อยละ 10 ต่อปี สนับสนุนกระบวนการและเครือข่ายองค์กรที่ส่งเสริมและสนับสนุนระบบเกษตรอินทรีย์ เช่น สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ตลาดเกษตรอินทรีย์ สมัชชาสุขภาพจังหวัดพัทลุง เสนอให้กำหนดวิธีการผลิตเกษตรอินทรีย์เป็นเป้าหมาย “พัทลุงสู่ครัวโลก” อย่างเป็นทางการ สมัชชาสุขภาพจังหวัดน่าน เสนอให้สร้างกลไกการจัดการองค์กรเกษตรกรในจังหวัดเพื่อสร้างความร่วมมือการบริหารจัดการเครือข่ายและพิจารณาจัดสวัสดิการการศึกษาฟรีกับบุตรหลานเกษตรกรที่ผลิตเกษตรอินทรีย์เพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน

2. บทบาทของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนด้านการเกษตร (ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีฯ)

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จัดตั้งขึ้นโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทำหน้าที่ในการสนับสนุนด้านการบริการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีทั้งด้านพืช ปศุสัตว์ ประมง รวมทั้งการให้ข้อมูลข่าวสารการเกษตรที่สำคัญแก่เกษตรกร อาทิ ข้อมูลทางกายภาพ ข้อมูลการเกษตร ข้อมูลเศรษฐกิจและสังคม และอื่นๆ การถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร การเป็น

จุดสำคัญในการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน การมีวิทยากรเกษตรกรเป็นผู้ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเกษตรกรด้วยกัน สร้างเวทีชาวบ้านให้เกิดการวิเคราะห์ปัญหา นำเสนอแผนขอรับการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นส่วนราชการ ฯลฯ ดังนี้เป็นต้น

ประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับจากศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี การเกษตรประจำตำบล เช่น การบริการตรวจวิเคราะห์ดิน การบริการตรวจสอบ เหม็ดตกค้างในพืชผล การตอนสัตว์ ผสมเทียม การตรวจน้ำบ่อปลา เป็นต้น การบริการข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรที่เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ รวมทั้งการพยากรณ์ การเตือนภัยธรรมชาติ ภัยศัตรูพืช และภัยเศรษฐกิจ เป็นแหล่งให้ความรู้และเทคโนโลยีที่ถูกต้องเหมาะสมแก่ชุมชน เป็นศูนย์รวมและเป็นสถานที่ประชุม พบปะ แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ของเกษตรกรในชุมชน เป็นสถานที่ติดต่อยื่นคำร้อง คำขอรับบริการของเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรทั้งด้านพืช สัตว์ ประมง และอื่นๆ เพื่อเสนอให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ

การจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในปี 2546 รวม 7,125 ตำบล ประกอบด้วย ศูนย์นำร่องจำนวน 8 ศูนย์ ศูนย์หลักจำนวน 99 ศูนย์ ศูนย์ขยายจำนวน 769 ศูนย์ และศูนย์เตรียมการจำนวน 6,249 ศูนย์ ทั่วประเทศ (www.doae.go.th)

ความคาดหวังต่อภารกิจของศูนย์ คือ การปรับจากศูนย์ถ่ายทอดฯ เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่ทำหน้าที่ในการสนับสนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาการเกษตรที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเกษตรกร และประชาสังคม มีโอกาสและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนด้วยตนเอง การหนุนเสริมให้เกิดการเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการวางแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน และการใช้ประโยชน์จากงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาการเกษตร รวมทั้งส่งเสริมการออมและระดมทุนของชุมชน

3. บทบาทขององค์กรชุมชน และองค์กรพัฒนาเอกชน

บทบาทสำคัญขององค์กรชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชน ในกระบวนการพัฒนาและส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืนระดับพื้นที่คือ การสนับสนุนให้มีเวที

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างชุมชน และการพัฒนาเครือข่ายของชุมชนด้านเกษตรกรรมยั่งยืน และการจัดทำแผนของชุมชนด้านเกษตรกรรมยั่งยืน การปฏิบัติตามแผน รวมทั้งการบริหารจัดการงบประมาณ และระบบตลาด เช่น สมัชชาสุขภาพจังหวัดมหาสารคามเสนอให้สร้างตลาดทางเลือกที่มีเกษตรกรเป็นเจ้าของ นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอในเรื่องการพัฒนาคุณภาพ และแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวพื้นบ้านโดยเครือข่ายเกษตรกรทั้งจากสมัชชาสุขภาพจังหวัดมหาสารคามและนครสวรรค์

4. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ภายใต้การกระจายอำนาจและการกระจายงบประมาณสู่ท้องถิ่นนั้น ส่งผลให้องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างมาก รวมถึงมีงบประมาณในการดำเนินการให้บรรลุผล องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน โดยมีกระบวนการทำงานร่วมกับองค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศูนย์ถ่ายทอดฯ) มีข้อเสนอจากสมัชชาสุขภาพต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น สมัชชาสุขภาพจังหวัดลพบุรีเสนอให้เป็นเจ้าภาพหลักในการสนับสนุนการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ โดยใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่นและเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมบริหาร โดยสมัชชาสุขภาพกลุ่มจังหวัดเหนือบนเสนอให้พิจารณาจัดสรรงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร้อยละ 10 เพื่อสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ และมีนโยบาย 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรอินทรีย์ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของสมัชชาสุขภาพจังหวัดอำนาจเจริญ และสมัชชาสุขภาพกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือเสนอให้องค์กรบริหารส่วนตำบลช่วยสนับสนุนการหาตลาดผลผลิตกลาง

ประเด็นควรพิจารณาคือ ประชาคมสุขภาพ สมัชชาพื้นที่ หรือเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนในพื้นที่จะเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายร่วมกับองค์กรภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชนอย่างไร เพื่อสนับสนุนให้เกิดกลไกในการส่งเสริมและพัฒนา ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนระดับพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพ และมีเป้าหมายร่วมกัน

ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาแนวทางของระบบเกษตรกรรมยั่งยืนได้จุดประกายเพื่อเป็นทางเลือกของการพัฒนาการเกษตรให้กับสังคมไทย โดยมีรูปธรรมความสำเร็จของเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเป็นคนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยเกิดขึ้น และนำมาสู่ความเชื่อมั่นของภาคีต่างๆ ที่ร่วมในกระบวนการสัมภาษณ์ว่า การจะสร้างเสริมสุขภาพได้นั้น สังคมไทยจำเป็นที่จะต้องมี "ระบบเกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพ" (ปี 2546) และต้องส่งเสริมพัฒนา "ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน" (ปี 2547)

ห้องสมุด ๓๐๐ ปี เสวย พระพุทธเจ้า

00001777

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ National Health System Reform Office

ชั้น 2 อาคารด้านทิศเหนือของสวนสุขภาพ (ถ.สาธารณสุข 6)
ภายในบริเวณกระทรวงสาธารณสุข ถ.ติวานนท์ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000
Ministry of Public Health, Tiwanon Rd. Nonthaburi 11000, Thailand
Tel: (66-2) 590-2304 Fax: (66-2) 590-2311
E-mail Address: hsro@hsro.or.th Homepage: <http://www.hsro.or.th>